Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δέκατο τμήμα)

της 11ης Ιουνίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Δημόσιες συμβάσεις έργων, προμηθειών και υπηρεσιών – Οδηγία 2014/24/ΕΕ – Διαδικασία ανάθεσης δημόσιας σύμβασης υπηρεσιών – Παροχή υπηρεσιών αρχιτέκτονα και μηχανικού – Άρθρο 19, παράγραφος 1, και άρθρο 80, παράγραφος 2 – Εθνική νομοθεσία η οποία περιορίζει τη δυνατότητα συμμετοχής μόνον στους οικονομικούς φορείς που έχουν συσταθεί υπό ορισμένες νομικές μορφές»

Στην υπόθεση C-219/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο Λατίου, Ιταλία) με απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 11 Μαρτίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

Parsec Fondazione Parco delle Scienze e della Cultura

κατά

Ministero delle Infrastrutture e dei Trasporti,

Autorità nazionale anticorruzione (ANAC),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δέκατο τμήμα),

συγκείμενο από τους I. Jarukaitis, πρόεδρο τμήματος, E. Juhász (εισηγητή) και M. Ilešič, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Pikamäe

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– το Parsec Fondazione Parco delle Scienze e della Cultura, εκπροσωπούμενο από τους A. Pontenani και I. Cecchi, avvocati,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από την C. Pluchino, avvocato dello Stato,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Gattinara και P. Ondrůšek καθώς και από την L. Haasbeek,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της αιτιολογικής σκέψης 14, του άρθρου 19, παράγραφος 1, και του άρθρου 80, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 65, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 135, σ. 120).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του Parsec Fondazione Parco delle Scienze e della Cultura (στο εξής: Parsec) και, αφετέρου, του Ministero delle Infrastrutture e dei Trasporti (Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών) και της Autorità nazionale anticorruzione (ANAC) (εθνικής αρχής για την καταπολέμηση της διαφθοράς, Ιταλία), με αντικείμενο την απόφαση με την οποία η εν λόγω αρχή απέρριψε την αίτηση εγγραφής του Parsec στο εθνικό μητρώο τεχνικών εταιριών και επαγγελματιών στους οποίους επιτρέπεται η παροχή υπηρεσιών αρχιτέκτονα και μηχανικού.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Η αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας 2014/24 έχει ως εξής:

«Πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι η έννοια του “οικονομικού φορέα” πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά, ώστε να καλύπτει κάθε πρόσωπο και/ή οντότητα που προσφέρει την εκτέλεση εργασιών, την προμήθεια προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών στην αγορά, ανεξαρτήτως της νομικής μορφής υπό την οποία έχει επιλέξει να λειτουργεί. Ως εκ τούτου, η έννοια του οικονομικού φορέα περιλαμβάνει εταιρείες, υποκαταστήματα, θυγατρικές, συμπράξεις, συνεταιριστικές επιχειρήσεις, εταιρείες περιορισμένης ευθύνης, πανεπιστήμια, δημόσια και ιδιωτικά, και άλλες μορφές οντοτήτων πλην των φυσικών προσώπων, ασχέτως του εάν πρόκειται υπό όλες τις περιστάσεις για “νομικά πρόσωπα”.»

4 Το άρθρο 2 της οδηγίας, με τίτλο «Ορισμοί», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[…]

10. ως “οικονομικός φορέας” νοείται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή δημόσιος φορέας ή ένωση αυτών των προσώπων ή/και φορέων, συμπεριλαμβανομένων των προσωρινών συμπράξεων επιχειρήσεων, που προσφέρει στην αγορά εκτέλεση εργασιών ή/και έργου, προμήθεια προϊόντων ή παροχή υπηρεσιών·

[…]».

5 Το άρθρο 19 της οδηγίας, με τίτλο «Οικονομικοί φορείς», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Οι οικονομικοί φορείς οι οποίοι, δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένοι, έχουν δικαίωμα να παρέχουν τη συγκεκριμένη υπηρεσία δεν απορρίπτονται με μοναδική αιτιολογία το γεγονός ότι, δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους στο οποίο πραγματοποιείται η ανάθεση της σύμβασης, θα έπρεπε να είναι είτε φυσικά είτε νομικά πρόσωπα.

Ωστόσο, στην περίπτωση των δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών και έργων, καθώς και των δημόσιων συμβάσεων προμηθειών που καλύπτουν, επιπλέον, εργασίες ή υπηρεσίες τοποθέτησης και εγκατάστασης, είναι δυνατόν να απαιτείται από τα νομικά πρόσωπα να αναφέρουν, στην προσφορά ή στην αίτηση συμμετοχής τους, τα ονόματα και τα επαγγελματικά προσόντα των μελών του προσωπικού που επιφορτίζονται με την εκτέλεση της συγκεκριμένης σύμβασης.»

6 Το άρθρο 80 της οδηγίας, με τίτλο «Κανόνες σχετικά με τη διοργάνωση διαγωνισμών μελετών και την επιλογή συμμετεχόντων», προβλέπει τα εξής:

«1. Για τη διοργάνωση των διαγωνισμών, οι αναθέτουσες αρχές εφαρμόζουν διαδικασίες προσαρμοσμένες στις διατάξεις του τίτλου Ι και του παρόντος κεφαλαίου.

2. Το δικαίωμα συμμετοχής στους διαγωνισμούς μελετών δεν περιορίζεται:

α) με αναφορά στην επικράτεια ή σε τμήμα της επικράτειας κράτους μέλους·

β) από το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες θα έπρεπε να είναι, δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους όπου διοργανώνεται ο διαγωνισμός μελετών, είτε φυσικά είτε νομικά πρόσωπα.

3. Εάν για έναν διαγωνισμό μελετών προβλέπεται περιορισμός του αριθμού των συμμετεχόντων, οι αναθέτουσες αρχές θεσπίζουν σαφή και χωρίς διακρίσεις κριτήρια επιλογής. Εν πάση περιπτώσει, ο αριθμός υποψηφίων που καλούνται να συμμετάσχουν είναι επαρκής ώστε να εξασφαλίζεται πραγματικός ανταγωνισμός.»

Το ιταλικό δίκαιο

7 Το decreto legislativo n. 50 – Attuazione delle direttive 2014/23/UE, 2014/24/UE e 2014/25/UE sull'aggiudicazione dei contratti di concessione, sugli appalti pubblici e sulle procedure d'appalto degli enti erogatori nei settori dell'acqua, dell'energia, dei trasporti e dei servizi postali, nonché per il riordino della disciplina vigente in materia di contratti pubblici relativi a lavori, servizi e forniture (νομοθετικό διάταγμα 50, για τη θέσπιση κανόνων εφαρμογής της οδηγίας 2014/23/ΕΕ σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και της οδηγίας 2014/25/ΕΕ σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων φορέων που δραστηριοποιούνται στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών, καθώς και για την αναδιάρθρωση της ισχύουσας νομοθεσίας σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις έργων, υπηρεσιών και προμηθειών), της 18ης Απριλίου 2016 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 91, της 19ης Απριλίου 2016), αποτελεί τον Codice dei contratti pubblici (κώδικα δημοσίων συμβάσεων).

8 Ενώ το άρθρο 45 του κώδικα δημοσίων συμβάσεων περιέχει γενικό ορισμό της έννοιας του οικονομικού φορέα στον οποίο επιτρέπεται η συμμετοχή στις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων, το άρθρο 46 του εν λόγω κώδικα θεσπίζει ειδικό καθεστώς για τις υπηρεσίες αρχιτέκτονα και μηχανικού. Η δεύτερη αυτή διάταξη έχει ως εξής:

«1. Επιτρέπεται να συμμετέχουν στις διαδικασίες ανάθεσης που αφορούν την παροχή υπηρεσιών αρχιτέκτονα και μηχανικού:

a) οι παρέχοντες υπηρεσίες αρχιτέκτονα και μηχανικού: ελεύθεροι επαγγελματίες μεμονωμένοι ή συνεργαζόμενοι, οι εταιρίες ελευθέρων επαγγελματιών του στοιχείου b, οι τεχνικές εταιρίες του στοιχείου c, οι συμπράξεις επαγγελματιών, οι ευρωπαϊκοί όμιλοι οικονομικού σκοπού (ΕΟΟΣ), οι προσωρινές κοινοπραξίες μεταξύ των προαναφερόμενων προσώπων ή οντοτήτων, οι οποίες παρέχουν, κατ' εντολήν δημόσιου ή ιδιωτικού φορέα που δραστηριοποιείται στην αγορά, υπηρεσίες μηχανικού και αρχιτέκτονα, καθώς και υπηρεσίες σχετικές με τεχνικές και διοικητικές δραστηριότητες και με μελέτες οικονομικής σκοπιμότητας που σχετίζονται με τις δραστηριότητες αυτές, συμπεριλαμβανομένων, όσον αφορά τα μέτρα αποκατάστασης και συντήρησης κινητών πραγμάτων και διακοσμημένων επιφανειών αρχιτεκτονικών έργων, όσων έχουν άδεια άσκησης επαγγέλματος συντηρητή έργων τέχνης σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία·

b) οι εταιρίες ελευθέρων επαγγελματιών: εταιρίες οι οποίες έχουν συσταθεί αποκλειστικά από επαγγελματίες εγγεγραμμένους στα μητρώα των αντίστοιχων δημοσίων συλλόγων που προβλέπονται από τις ισχύουσες ρυθμίσεις για τα ελευθέρια επαγγέλματα, υπό τη μορφή προσωπικών εταιριών των κεφαλαίων ΙΙ, ΙΙΙ και IV του τίτλου V του βιβλίου V του Αστικού Κώδικα ή συνεταιρισμών του κεφαλαίου I του τίτλου VI του βιβλίου V του Αστικού Κώδικα, και παρέχουν, σε ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς που έχουν την ιδιότητα του κυρίου του έργου, υπηρεσίες μηχανικού και αρχιτέκτονα, όπως υπηρεσίες εκπόνησης μελετών σκοπιμότητας, διεξαγωγής ερευνών, παροχής συμβουλών, σχεδιασμού ή διεύθυνσης εργοταξίων, εκτίμησης τεχνικής και οικονομικής σκοπιμότητας ή εκπόνησης μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων·

c) οι τεχνικές εταιρίες: κεφαλαιουχικές εταιρίες των κεφαλαίων V, VI και VII του τίτλου V του βιβλίου V του Αστικού Κώδικα ή συνεταιρισμοί του κεφαλαίου I του τίτλου VI του βιβλίου V του Αστικού Κώδικα, που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστούν ως εταιρίες ελευθέρων επαγγελματιών και παρέχουν υπηρεσίες εκπόνησης μελετών σκοπιμότητας, διεξαγωγής ερευνών, παροχής συμβουλών, σχεδιασμού ή διεύθυνσης εργοταξίων, εκτίμησης τεχνικής και οικονομικής σκοπιμότητας ή εκπόνησης μελετών επιπτώσεων ή ασκούν άλλες παραγωγικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την παροχή των υπηρεσιών αυτών·

d) οι πάροχοι υπηρεσιών μηχανικού και αρχιτέκτονα υπό τους κωδικούς του CPV από 74200000-1 έως 74276400-8, από 74310000-5 έως 74323100-0 και 74874000-6, οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη και έχουν συσταθεί σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία στο κράτος μέλος εγκατάστασης·

e) οι προσωρινές κοινοπραξίες που ιδρύουν τα πρόσωπα ή οι οντότητες των στοιχείων a έως d·

f) οι μόνιμες κοινοπραξίες μεταξύ εταιριών ελευθέρων επαγγελματιών και μεταξύ τεχνικών εταιριών, περιλαμβανομένων των μικτών κοινοπραξιών, οι οποίες αποτελούνται από τουλάχιστον τρία μέλη που έχουν δραστηριοποιηθεί στους τομείς των υπηρεσιών μηχανικού και αρχιτέκτονα.

2. Για τη συμμετοχή στις διαδικασίες ανάθεσης της παραγράφου 1, οι εταιρίες μπορούν, για περίοδο πέντε ετών από τη σύστασή τους, να αποδεικνύουν ότι καλύπτουν τις οικονομοτεχνικές και τεχνικό-οργανωτικές προϋποθέσεις της προκήρυξης του διαγωνισμού με αναφορά στα προσόντα των εταίρων, στην περίπτωση προσωπικής εταιρίας ή συνεταιρισμού, ή των τεχνικών διευθυντών και των επαγγελματιών που απασχολούνται με σύμβαση αορίστου χρόνου από την εταιρία, όταν αυτή είναι κεφαλαιουχική.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

9 Το Parsec είναι μη κερδοσκοπικό ίδρυμα ιδιωτικού δικαίου, το οποίο έχει συσταθεί σύμφωνα με τον ιταλικό Αστικό Κώδικα.

10 Εδρεύει στο Prato (Ιταλία) και έχει, μεταξύ άλλων, ως καταστατικό σκοπό τη μελέτη των φυσικών καταστροφών, την πρόβλεψη και την πρόληψη των συνθηκών κινδύνου, τον σχεδιασμό, τη διαχείριση και την παρακολούθηση του περιβάλλοντος και του εδάφους, την πολιτική προστασία καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο του ιδρύματος αυτού, λειτουργεί σεισμολογικό «παρατηρητήριο» το οποίο συνεργάζεται σε σταθερή βάση με το Istituto nazionale di geofisica e vulcanologia (εθνικό ινστιτούτο γεωφυσικής και ηφαιστειολογίας, Ιταλία). Μέσω του παρατηρητηρίου αυτού, το Parsec διαχειρίζεται δίκτυο σεισμολογικών σταθμών, συνεργάζεται με πανεπιστήμια και ερευνητικούς οργανισμούς και παρέχει, σε πληθώρα δήμων και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, υπηρεσίες διαχείρισης σεισμικού κινδύνου, πολιτικής προστασίας και χωροταξικού σχεδιασμού. Ασκεί όλες αυτές τις δραστηριότητες χάρη στο προσωπικό του, το οποίο διαθέτει υψηλή εξειδίκευση στον τομέα αυτόν.

11 Προκειμένου να μπορεί να συμμετέχει σε διαγωνισμούς για την ανάθεση της υπηρεσίας κατάταξης περιοχών βάσει σεισμικού κινδύνου, το Parsec υπέβαλε αίτηση εγγραφής στο τηρούμενο από την ANAC μητρώο οικονομικών φορέων που έχουν δικαίωμα παροχής υπηρεσιών μηχανικού και αρχιτέκτονα. Εντούτοις, δεδομένου ότι το Parsec δεν ενέπιπτε σε καμία από τις κατηγορίες οικονομικών φορέων του άρθρου 46, παράγραφος 1, του κώδικα δημοσίων συμβάσεων, η ANAC εξέδωσε απορριπτική απόφαση επί της αίτησης εγγραφής, κατά της οποίας το Parsec άσκησε προσφυγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ήτοι του Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (περιφερειακού διοικητικού δικαστηρίου Λατίου, Ιταλία).

12 Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, το Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών και η ANAC υποστηρίζουν καταρχάς ότι η μη εγγραφή του Parsec στο τηρούμενο από την ANAC μητρώο οικονομικών φορέων του άρθρου 46 του κώδικα δημοσίων συμβάσεων δεν κωλύει τη συμμετοχή του σε διαγωνισμούς για την ανάθεση των επίμαχων υπηρεσιών.

13 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, πρώτον, ότι οι επίμαχες στην κύρια δίκη υπηρεσίες, ήτοι οι υπηρεσίες σεισμολογίας και κατάταξης περιοχών βάσει του σεισμικού κινδύνου, εμπίπτουν στις υπηρεσίες αρχιτέκτονα και μηχανικού κατά τον κώδικα δημοσίων συμβάσεων. Πλην όμως, όσον αφορά την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών, το άρθρο 46 του κώδικα αυτού επιτρέπει να συμμετέχουν σε διαγωνισμούς μόνον ορισμένες κατηγορίες φορέων, μεταξύ των οποίων δεν περιλαμβάνονται οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, όπως το Parsec. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, δεδομένου ότι οι οργανισμοί αυτοί δεν μπορούν να εγγραφούν στο μητρώο που τηρεί η ANAC, είναι αδύνατος κάθε έλεγχος από την αναθέτουσα αρχή των επαγγελματικών χαρακτηριστικών τέτοιου είδους οργανισμών που επιθυμούν να υποβάλουν προσφορά.

14 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι ο ειδικός αυτός κανόνας, ο οποίος συνεπάγεται περιορισμό της έννοιας του «οικονομικού φορέα» που ορίζεται στο άρθρο 45 του κώδικα δημοσίων συμβάσεων, μπορεί να δικαιολογηθεί από τον υψηλού βαθμού επαγγελματισμό που απαιτείται από τους προσφέροντες, προς διασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών που θα παράσχουν, και από ένα «τεκμήριο» δυνάμει του οποίου όσοι παρέχουν τις υπηρεσίες αυτές διαρκώς, κατ' επάγγελμα και επ' αμοιβή, είναι πιθανότερο να έχουν ασκήσει τη δραστηριότητά τους χωρίς διακοπή και να έχουν παρακολουθήσει μαθήματα επαγγελματικής επιμόρφωσης.

15 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στην απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2009, CoNISMa (C-305/08, EU:C:2009:807), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ασύμβατη προς το δίκαιο της Ένωσης την ιταλική ρύθμιση η οποία απαγόρευε σε φορείς που δεν ανέπτυσσαν δραστηριότητα με κερδοσκοπικό κυρίως χαρακτήρα τη συμμετοχή σε διαδικασίες διαγωνισμών για τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων, μολονότι στους φορείς αυτούς είχε αναγνωριστεί η δυνατότητα να παρέχουν τις

υπηρεσίες τις οποίες αφορούσε ο οικείος διαγωνισμός. Κατά το αιτούν δικαστήριο, μολονότι ο Ιταλός νομοθέτης υιοθέτησε στο άρθρο 45 του κώδικα δημοσίων συμβάσεων το οποίο ορίζει με γενικό τρόπο την έννοια του «οικονομικού φορέα» τον ευρύ ορισμό της έννοιας αυτής τον οποίο δέχθηκε το Δικαστήριο με την εν λόγω απόφαση, εντούτοις, στο άρθρο 46 του ίδιου κώδικα, επέλεξε έναν στενότερο ορισμό όσον αφορά τις υπηρεσίες αρχιτέκτονα και μηχανικού.

16 Λαμβάνοντας υπόψη τον γενικό χαρακτήρα των δικανικών κρίσεων που διατυπώθηκαν με την απόφαση εκείνη, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το δίκαιο της Ένωσης αφήνει παρά ταύτα στα κράτη μέλη την ευχέρεια να θεσπίζουν στενότερους ορισμούς όσον αφορά τις επίμαχες στην κύρια δίκη υπηρεσίες. Ως προς το ζήτημα αυτό, παρατηρεί ότι το γράμμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, και του άρθρου 80, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/24 επιτρέπει κατά τα φαινόμενα, έστω και εμμέσως, στα κράτη μέλη να περιορίζουν τη συμμετοχή σε διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων μόνο στα φυσικά ή σε ορισμένα νομικά πρόσωπα. Διευκρινίζει, εξάλλου, ότι ο περιοριστικός ορισμός του άρθρου 46 του κώδικα δημοσίων συμβάσεων δεν αφορά τους οικονομικούς φορείς που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος, λαμβανομένης υπόψη της δυνατότητας εφαρμογής, ως προς αυτούς, του γενικού κανόνα του άρθρου 45, παράγραφος 1, του κώδικα ο οποίος, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 80, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/24, επιτρέπει στους εν λόγω φορείς να συμμετέχουν σε διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης βάσει της νομοθεσίας του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένοι.

17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο Λατίου, Ιταλία) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«Αντιτίθεται η αιτιολογική σκέψη 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 19, παράγραφος 1, και το άρθρο 80, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/24 σε διάταξη όπως το άρθρο 46 του [κώδικα δημοσίων συμβάσεων], με τον οποίο η Ιταλία μετέφερε στην έννομη τάξη της τις οδηγίες 2014/23/ΕΕ, 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ, η οποία επιτρέπει να συμμετέχουν στους διαγωνισμούς για την ανάθεση των "υπηρεσιών αρχιτέκτονα και μηχανικού" μόνο οικονομικοί φορείς που έχουν συσταθεί υπό τις νομικές μορφές που αναφέρονται σε αυτήν, με αποτέλεσμα να αποκλείονται από τη συμμετοχή στους εν λόγω διαγωνισμούς οικονομικοί φορείς που παρέχουν τις εν λόγω υπηρεσίες υπό διαφορετική νομική μορφή;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

18 Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 19, παράγραφος 1, και το άρθρο 80, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/24, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας αυτής, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει τη συμμετοχή μη κερδοσκοπικών φορέων σε διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων για την παροχή υπηρεσιών μηχανικού και αρχιτέκτονα, μολονότι το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει στους φορείς αυτούς το δικαίωμα να παρέχουν τις υπηρεσίες που αποτελούν αντικείμενο των δημοσίων συμβάσεων τις οποίες αφορά η προαναφερθείσα διαδικασία.

19 Καταρχάς, επισημαίνεται ότι από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι, δυνάμει της εφαρμοστέας στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικής ρύθμισης, ίδρυμα όπως το Parsec, το οποίο με τη δραστηριότητά του δεν επιδιώκει κερδοσκοπικό σκοπό, δεν επιτρέπεται να μετάσχει σε διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων για την παροχή υπηρεσιών μηχανικού και αρχιτέκτονα, μολονότι το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει στον φορέα αυτόν το δικαίωμα να παρέχει τις υπηρεσίες που αποτελούν αντικείμενο των δημοσίων συμβάσεων τις οποίες αφορά η ως άνω διαδικασία.

20 Πλην όμως, το Δικαστήριο έχει κρίνει, στις σκέψεις 47 έως 49 της απόφασης της 23ης Δεκεμβρίου 2009, CoNISMa (C-305/08, EU:C:2009:807), σχετικά με εθνική ρύθμιση η οποία είχε μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη την οδηγία 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου,

της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (ΕΕ 2004, L 134, σ. 114), ότι τα κράτη μέλη έχουν, βεβαίως, την εξουσία να χορηγούν άδεια σε ορισμένες κατηγορίες οικονομικών φορέων προκειμένου αυτοί να μπορούν να εκπληρώνουν ορισμένες παροχές και έχουν, ιδίως, την εξουσία να ορίζουν το μέτρο κατά το οποίο φορείς που δεν αναπτύσσουν κερδοσκοπική δραστηριότητα, αλλά έχουν ως κύρια αποστολή τη διδασκαλία και την έρευνα, έχουν δικαίωμα να δραστηριοποιούνται στην αγορά αναλόγως του εάν η επίμαχη δραστηριότητα είναι συμβατή με τους θεσμικούς και καταστατικούς τους σκοπούς. Εντούτοις, εφόσον και κατά το μέτρο που στους ως άνω φορείς έχει αναγνωριστεί το δικαίωμα παροχής ορισμένων υπηρεσιών στην αγορά, το εθνικό δίκαιο δεν μπορεί να τους απαγορεύει τη συμμετοχή σε διαδικασίες διαγωνισμών για τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων με αντικείμενο την παροχή των ίδιων υπηρεσιών.

21 Η νομολογία αυτή του Δικαστηρίου επιβεβαιώθηκε τόσο ως προς την ίδια οδηγία (αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2012, Ordine degli Ingegneri della Provincia di Lecce κ.λπ., C-159/11, EU:C:2012:817, σκέψη 27, και της 6ης Οκτωβρίου 2015, Consorci Sanitari del Maresme, C-203/14, EU:C:2015:664, σκέψη 35) όσο και ως προς την οδηγία την οποία αυτή αντικατέστησε, ήτοι την οδηγία 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για το συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών (ΕΕ 1992, L 209, σ. 1) (απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Data Medical Service, C-568/13, EU:C:2014:2466, σκέψη 36).

22 Η εν λόγω νομολογία του Δικαστηρίου εξακολουθεί να είναι επίκαιρη και μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2014/24, η οποία κατάργησε και αντικατέστησε την οδηγία 2004/18. Πράγματι, πέραν του ότι ο ορισμός του «οικονομικού φορέα» στο άρθρο 1, παράγραφος 8, της οδηγίας 2004/18 επαναλήφθηκε, χωρίς ουσιαστική τροποποίηση, στο άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 10, της οδηγίας 2014/24, η αιτιολογική σκέψη 14 της τελευταίας οδηγίας αναφέρει πλέον ρητώς ότι η έννοια αυτή πρέπει να ερμηνεύεται «διασταλτικά», ώστε να καλύπτει κάθε πρόσωπο ή οντότητα που δραστηριοποιείται στην αγορά, «ανεξαρτήτως της νομικής μορφής υπό την οποία έχει επιλέξει να λειτουργεί». Ομοίως, το άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, όπως και το άρθρο της 80, παράγραφος 2, ορίζουν ρητώς ότι η υποψηφιότητα ενός οικονομικού φορέα δεν είναι δυνατόν να απορριφθεί με μοναδική αιτιολογία ότι αυτός θα έπρεπε, δυνάμει του εθνικού δικαίου, να είναι είτε φυσικό είτε νομικό πρόσωπο.

23 Επομένως, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου που υπενθυμίζεται στις σκέψεις 20 και 21 της παρούσας απόφασης, το εθνικό δίκαιο δεν μπορεί να απαγορεύει, σε μη κερδοσκοπικό ίδρυμα στο οποίο έχει αναγνωριστεί το δικαίωμα παροχής ορισμένων υπηρεσιών στην εθνική αγορά, τη συμμετοχή σε διαδικασίες διαγωνισμών για τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων με αντικείμενο την παροχή των ίδιων υπηρεσιών.

24 Η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση για τον λόγο τον οποίο εκθέτει το αιτούν δικαστήριο στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως και επαναλαμβάνει η Ιταλική Κυβέρνηση με τις γραπτές παρατηρήσεις της, ότι δηλαδή ο περιοριστικός ορισμός της έννοιας του «οικονομικού φορέα» στο άρθρο 46 του κώδικα δημοσίων συμβάσεων, όσον αφορά τις υπηρεσίες αρχιτέκτονα και μηχανικού, μπορεί να δικαιολογηθεί από τον υψηλού βαθμού επαγγελματισμό που απαιτείται προς διασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών και από την ύπαρξη δήθεν «τεκμηρίου» δυνάμει του οποίου όσοι παρέχουν τις υπηρεσίες αυτές διαρκώς, κατ' επάγγελμα και επ' αμοιβή, είναι πιθανότερο να έχουν ασκήσει τη δραστηριότητά τους χωρίς διακοπή και να έχουν παρακολουθήσει μαθήματα επαγγελματικής επιμόρφωσης.

25 Πρώτον, όπως παρατήρησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ιταλική Κυβέρνηση δεν απέδειξε ότι συσχετίζεται συγκεκριμένα, αφενός, το επίπεδο επαγγελματισμού που επιδεικνύεται στο πλαίσιο της παροχής μιας υπηρεσίας και, ως εκ τούτου, η ποιότητα της παρεχόμενης υπηρεσίας και, αφετέρου, η νομική μορφή υπό την οποία έχει συσταθεί ο οικονομικός φορέας που παρέχει την υπηρεσία αυτή.

26 Δεύτερον, όσον αφορά το «τεκμήριο» δυνάμει του οποίου όσοι παρέχουν κατ' επάγγελμα και επ' αμοιβή υπηρεσίες αρχιτέκτονα και μηχανικού είναι πιθανότερο να έχουν ασκήσει χωρίς διακοπή τη δραστηριότητά τους και να έχουν παρακολουθήσει μαθήματα επαγγελματικής επιμόρφωσης, αρκεί η επισήμανση ότι δεν είναι δυνατή η εφαρμογή τέτοιου τεκμηρίου βάσει του δικαίου της Ένωσης, δεδομένου ότι είναι ασύμβατο προς την προεκτεθείσα στη σκέψη 20 της παρούσας απόφασης νομολογία του Δικαστηρίου, από την οποία προκύπτει ότι, εφόσον το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει σε ορισμένο φορέα το δικαίωμα να παρέχει υπηρεσίες μηχανικού και αρχιτέκτονα στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, δεν επιτρέπεται ο αποκλεισμός του δικαιώματος συμμετοχής του σε διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης με αντικείμενο την παροχή των υπηρεσιών αυτών.

27 Τέλος, πρέπει να προστεθεί ότι ο νομοθέτης της Ένωσης είχε επίγνωση της σημασίας που έχει ο υψηλού επιπέδου επαγγελματισμός των υποψηφίων και των προσφερόντων στο πλαίσιο των δημοσίων συμβάσεων υπηρεσιών και έργων, καθώς και ορισμένων δημοσίων συμβάσεων προμηθειών. Ακριβώς προς τον σκοπό αυτό προέβλεψε στο άρθρο 19, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/24 ότι είναι δυνατόν να απαιτείται από τα νομικά πρόσωπα να αναφέρουν, στην προσφορά ή στην αίτηση συμμετοχής τους, τα ονόματα και τα επαγγελματικά προσόντα των μελών του προσωπικού που επιφορτίζονται με την εκτέλεση της συγκεκριμένης σύμβασης. Αντιθέτως, δεν καθιέρωσε διαφορετική μεταχείριση, προς τον ίδιο σκοπό, βάσει της νομικής μορφής υπό την οποία επέλεξαν να λειτουργούν οι ως άνω υποψήφιοι και προσφέροντες.

28 Συνεπώς, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, και το άρθρο 80, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/24, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας αυτής, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει τη συμμετοχή μη κερδοσκοπικών φορέων σε διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων για την παροχή υπηρεσιών μηχανικού και αρχιτέκτονα, μολονότι το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει στους φορείς αυτούς το δικαίωμα να παρέχουν τις υπηρεσίες που αποτελούν αντικείμενο των δημοσίων συμβάσεων τις οποίες αφορά η προαναφερθείσα διαδικασία.

Επί των δικαστικών εξόδων

29 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δέκατο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 19, παράγραφος 1, και το άρθρο 80, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας αυτής, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει τη συμμετοχή μη κερδοσκοπικών φορέων σε διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων για την παροχή υπηρεσιών μηχανικού και αρχιτέκτονα, μολονότι το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει στους φορείς αυτούς το δικαίωμα να παρέχουν τις υπηρεσίες που αποτελούν αντικείμενο των δημοσίων συμβάσεων τις οποίες αφορά η προαναφερθείσα διαδικασία.

(υπογραφές)